

Zaman Gazetesi

20 Mayıs 2014

Herkül Millas

Ölümü yakından yaşayınca her şeyi daha sağlıklı tartıyoruz. Neyin gerçekten değerli, hangi sıkıntının gerçekten önemli veya önemsiz olduğunu daha iyi anlıyoruz.

Olayların ve nesnelerin ötesine bakmaya başlıyoruz. Mezarlıklarda dolaşmanın ferahlatıcı olması bundan olsa gerek. Pek çok derdimizin aslında dert olmadığını oralarda anlıyoruz. Bir cenaze töreninin nihayetinde daha olgun, daha bir “filozof” oluyoruz. Ölüm bize ne kadar yakınsa veya ne kadar yoğunsa bilgeliğimiz de o oranda oluyor. Sonra, günler, aylar, yıllar

geçiyor ve maalesef ölümün etkisi, bir ilacın yok olan etkisi gibi zihinden siliniyor. Gerçek değerleri unutuyoruz.

Tabii ölümlerin hepsi aynı değil. Yaşının ölümü “normal” sayılır; bir çocuğu veya bir genci kaybetmenin acısı başkadır. Biri beklenendir, öbürü şok etkisi yapan sıra dışı kayıptır. Normal olan, çocukların anne ve babalarının cenazesinde bulunmalarıdır. Tersine çok acıdır. Böyle bir acıyı duymamış olanlara bunu anlatmak kolay değildir, hele empati yoksunu kimselere. Uzun bir hastalık sonucu ölümle bir kaza sonucu ölüm de farklıdır. Kaza, akla her zaman “keşke dikkat etseydi/edilseydi” pişmanlığını ve sitemini getirir.

İş kazası istatistikî olarak “olağandır” ama kazalar çok sık oluyorsa “kaza” tırnak içinde yazılır. Tesadüf ile kaçınılmazlık arasında bir ilişki vardır. Örneğin eğer bir trenin ve hatlarının bakımı 2000 yıllarının standartlarıyla yapılıyorsa trenin hedefine varması normaldir hatta “kaçınılmazdır”; ama çağdaş bir trenin bakımı 1860 kriterleriyle yapılıyorsa o trenin hedefine varması tesadüfe kalır, hatta varmaması “kaçınılmaz” olabilir. Risk almak hayatın zorunlu kıldığı bir seçimdir. Ama Avrupa Birliği standartlarıyla risk almak başkadır, hayatın çok ucuz olduğu eski geleneksel anlayışa göre risk almak başka. Alınan riskler aşırıysa, kazalar da artık kaçınılmazlık düzeyine çıkar; kazaya şaşmamak, kazasız yaşamayı şans saymak gerekebilir.

Örneğin, trafik kazaları Türkiye’de İngiltere’ye göre oran olarak on misliye sık yaşanan bu kazalar farklı bir anlam taşır: Bir şeyler artık başka türlü olmalı, bir şeyler yapmak gerekir demektir. Bu tür kazaların neden olduğu ölümler de farklı algılanır. Özellikle de farklı algılanması gerekir; durumun düzeltilmesini istiyorsak. Olağan olmayan “kazalar” ve ölümler sıradan olaylar olarak kabul edildiği sürece toplumlar 1860’ları aşamaz, çağdaşlaşamaz. 1860’larda normal olanı bugün de normal saymak pek normal bir yaklaşım değildir.

Her kazanın bir sebebi vardır; bir de sorumlusu. Sebep, bir çalışanın veya bir cihazın imalatçısının dikkatsizliği olabilir. Sorumluluk bambaşka bir şeydir. Sorumlu kişi veya kişiler kaza ile bütünüyle ilişkisiz olabilir ama yine sorumludurlar. Bir imalat şirketinin başında bulunan kişi, her üretilen malın kalitesinden sorumludur. “Ben yapmadım, şu usta dikkatsiz davrandı” diyemez. Derse ona “sorumluz müdür” derler. Ama ona ne diyecekleri aslında önemsizdir; önemli olan sorumluluğunu kabul etmeyenlerin durumu düzeltmeyecekleridir. Sorumsuz müdürler çoğaldıkça imalatta kalite de durmadan düşer. Sorumsuzluk, uzun sürede o şirketi batırdıkça batırır. Bundan dolayı suçsuz da olsalar, uygar toplumlarda –aslında, geleneksel ahlaklı toplumlarda da öyleydi- üsttekiler sorumluluk üstlenir. Dünyada beğenilen davranış böyledir; ama dünyamızda her yerde bu böyledir diyemiyoruz.

Birkaç TL için hayatlarını riske atanlar, bir kıvılcımın neden olduğu yüzlerce yoksulun ölümü, yakınlarını bir anda kaybeden yaşlı genç binlerce insanın acısı ve artık onları tehdit eden daha da kötü ekonomik yarınlar... Öte yanda, “milletiz, kardeşiz, toplumuz” edebiyatının yanı sıra yeni zenginlerin gözü doymazlığı içinde şaşaalı yaşamlar. Beyaz Türkler/siyah Türkler deniliyor ya, işte yüzleri kömür tozuyla simsiyah olanlarını gördüm! Bunlardır siyah Türkler. Bu ayrımı düne kadar pek anlamlı bulmamıştım; şimdi o siyah Türkler gözümün önünde. Onların acısını “normal” sayanlara da artık “beyaz” diyebiliriz. Belki bu ayrışmayı artık böyle görmemizde yarar vardır. Siyasi ve ideolojik değil, TL birimiyle de ilişkilidir bu renkler. Gelir farklarının arttığı, kuruluşlarla milyonların birbirine karıştığı ortamı kurmuşuz. Bütün bunlar olağan sayılınca acı içinde olanlar herhalde terk edilmişliği de duyuyorlar.

Bir şeylerin yanlış olduğu, rahatsız vicdanlarımızdan belli oluyor. Ne olduğunu bilmesek de, olanları anlamasak da, nedenleri “alinyazısında”, “rastlantıda” arar gibi yapsak da, vicdanlardaki rahatsızlık sağlıklı bir uyarıdır. Belki bu ölümlerle nelerin değer sayılabileceğini, nelerin “ne oldum delilerinin gustoları” olduğunu görebiliriz. Vitrinleri süslemek yerine, rengârenk ampullerle etrafı güya bayram yerine çevirmek yerine, gereksiz lüksün çekiciliğini (“cezbisini” denir, muhafazakâr çevrelerde) izlemek yerine, insanların günlük yaşamına dikkat etsek... Adam başına gelirin “ortalama” olarak yükselmesi çok sevindiricidir; ama bölüşümü de düşünelim. Yaptığımız iş bölümünde düşünme kısmını da eşit paylaşmamışız: maden işçilerinin yerine birileri onların adına neyin doğru olduğunu güya biliyormuş meğer.

Bir şey olmamış gibi yapmamalıyız. Günümüzde son elli yılda madenlerinde hiçbir kimsenin ölmediği ülkeler var. Onlar gibi olmanın yolları olmalı. AB kriterlerini bu nedenle istiyorum. Ama en başta durumu kabul etmek gerekir. Başkasının hayatını riske koymak kararlılık ve menajerlik değildir. Yükselen öfkeyi iyi okumak gerek. 2000’li yıllara girdik ve büyük bir köye dönüşmüş olan dünyamızda bütün toplumlar bunu artık biliyor.

Utanarak ve çekinerek yakınlarını kaybedenlere başsağlığı diliyorum. Utanıyorum çünkü bir iki başsağlığı “sözü” bana çok yetersiz kalıyor: bir laf gibi. Söylenmesi çok kolay bir laf. Aldatmaca bile sayılabilir. Daha fazla bir şeyler yapmış olmalıydık, zamanında. Şimdi de sözde kalmadığımızı gösterecek bir şeyler. Çekiniyorum çünkü özrün arkasında gizlenenlerle aynı safta görünürüm kaygısını taşıyorum. Bu yazıyı “hepimiz suçluyuz” kuşkuvarı içinde yazdım. Böyle bir toplum ve ortam kurmuşuz. Şimdi şaşmaya hakkımız var mı? Ama birileri için artık çok geç.